

Getekend door een verloren verleden

De familiegeschiedenis van Maria Tölg

Dit boek draag ik op

aan

Inge Schmincke

in

Lübtheen

Getekend door een verloren verleden

De familiegeschiedenis van Maria Tölg

Leo Heerkens

Colofongegevens

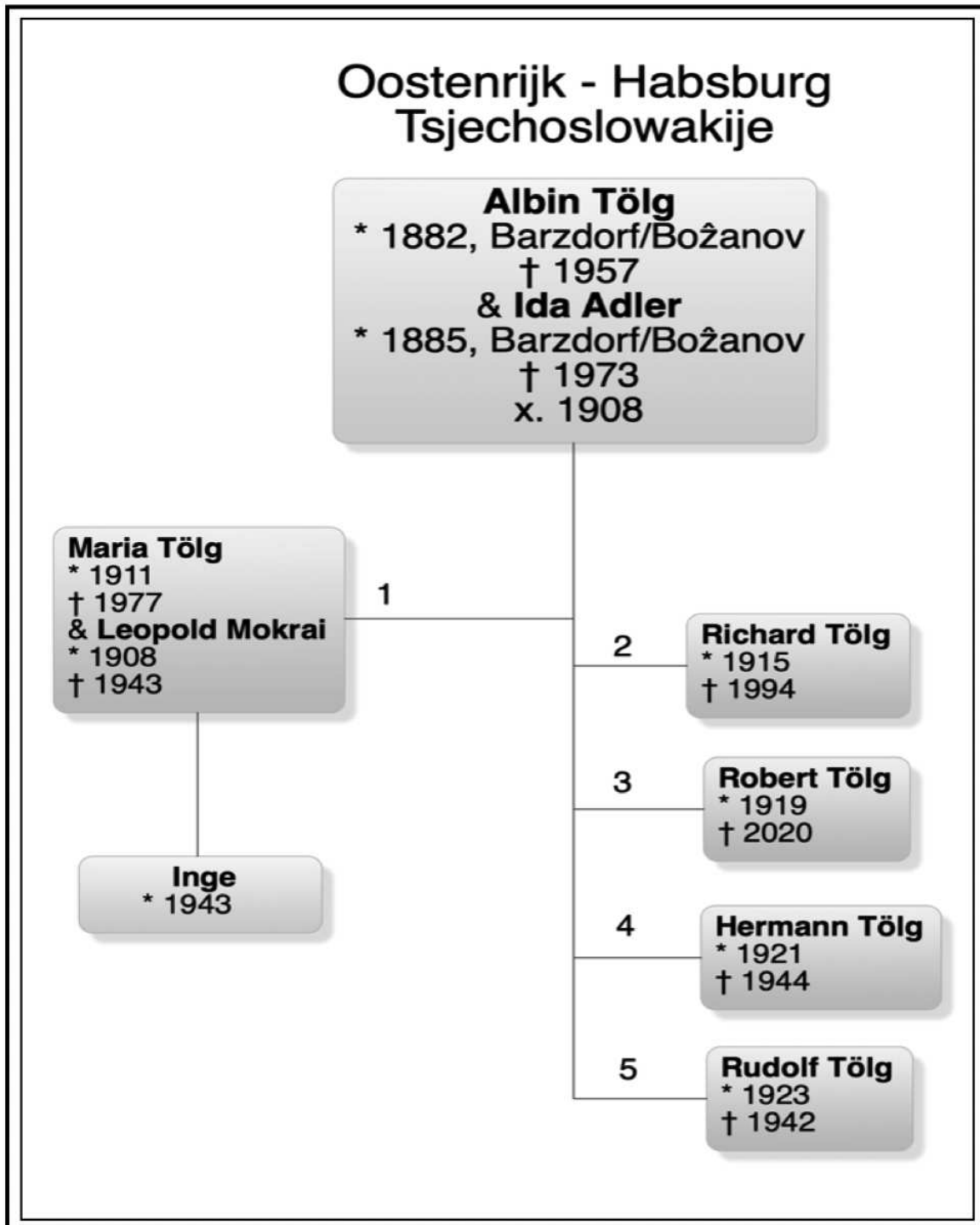
Copyright © 2023 Leo Heerkens
Ontwerp cover: Studio Vet Udenhout
Kaarten en stamboom: Ad Heerkens
Uitgegeven in eigen beheer
Druk: Mijnbestseller

Inhoud

Deel I: Het leven van Ida en Maria Tölg	11
1. Maria Tölg	13
2. Albin en Tölg in het Boheemse Barzdorf	19
3. Maria Tölg en haar geboortedorp Barzdorf	33
4. De familie Tölg in de Eerste Wereldoorlog	45
5. Barzdorf wordt Božanov	55
6. Een Bloemenoorlog	85
7. Ida Tölg mist haar dochter Maria	101
8. De kinderen van Albin en Ida onder de wapenen	107
9. Twijfels over ‘Heim ins Reich’	115
10. De catastrofe van een verloren oorlog	127
11. Ida heeft slechte een zakdoek om tranen te drogen	139
12. De familie Tölg blijft hopen tegen beter weten in	143
13. De ‘zwarte zondag’ in Božanov	153
14. Ida en haar familie wachten in spanning	163
15. De familie Tölg wordt gedeporteerd	169
16. Maria maakt nieuwe vrienden in een vreemde omgeving	189
17. De families Tölg en Ringel worden bureu	203
18. Albin en Ida zwijgen	213
19. Een verboden reis	251
20. Inge en het alziend oog van de geheime politie	259
21. Vluchteling blijft men een leven lang	269
Deel II: Verzoening met het verleden	283
1. Een reis naar de ‘oude Heimat’	285
2. Verzoend met het verleden en trots op het dorp	301
Slot: ‘Scherven van herinnering’	309
Geraadpleegde literatuur	315
Foto- en illustratieverantwoording	318
Bijlagen:	319
1. Genoemde personen	319
2. Kaartje: ‘Das Braunauer Ländchen in Ostböhmen in den Sudeten’	321
3. Namen met historisch een Tsjechische, Poolse of Duitse benaming	322
4. Gereguleerde transporten naar het Westen	323
5. Transporten naar de Sovjetzone	324
6. Een carrousel van volkeren na 1945	325
Dankwoord	327

'Als het geweten van de mensheid er ooit weer voor open staat, zal deze verdrijving herinnerd worden als de eeuwige schande aan al degenen die ermee begonnen zijn of het later weggedrukt hebben. De Duitsers werden verdreven, maar niet alleen door een gebrek aan overmatige consideratie, maar met de hoogst denkbare mate van wreedheid'. Victor Gollancz, Londen 1946.

Het leven van Ida en Maria Tölg

Zie ook het overzicht van de genoemde personen in bijlage 1

DEEL I: Het leven van Ida en Maria Tölg

1. Maria Tölg

Ver van huis

Maria Tölg, de jonge weduwe van Leopold Mokrai, hoort met schrik en beven de verschrikkelijkste verhalen rondgaan in het stadje Ústí nad Labem. Als jonge vrouw is ze een paar jaar geleden naar het noordwesten van Tsjechië verhuisd. Haar verkering was onverwacht uitgeraakt. Ze had er veel verdriet van gehad en ze wilde weg uit haar Boheemse geboortedorp Božanov, ver weg van haar ex-vriend. Door schaamte wilde ze niet langer in het dorp blijven. Haar moeder vond het vreselijk dat ze al zo jong het huis uit ging, maar Maria had doorgezet en was naar het westen van het land vertrokken.

Maria vindt een baantje en gaat als dienstmeisje werken bij een rijke familie in Ústí nad Labem. Haar oudere broers vinden het knap dat ze dit durft, want Maria is van nature onzeker. Ze plagen haar een beetje en moeten lachen om de verplichte werkkleding: haar witte schortje over een lange rok met een grote strik en een grappig kapje over haar mooie, donkere haren.

Het is eerst erg wennen en moeilijk voor haar in deze vreemde omgeving. Maria maakt bij het jonge gezin lange dagen. Ondanks dat heeft ze het goed getroffen bij haar 'mevrouw'. Ze heeft hier met plezier een jaar gewerkt. Toch wil ze haar jaarcontract niet verlengen. Ze zoekt ander werk, werk wat meer bij haar past. Ze neemt allerlei baantjes aan en merkt al gauw dat haar interesse en vooral haar hart ligt bij het verzorgen van kwetsbare mensen. Ze voelt echt de behoefte om anderen te helpen en een plezier te doen. In de nieuwe dienstverlenende betrekking, waar ze werkt met een groep blinden, groeit haar zelfvertrouwen door de vele positieve reacties. Ze krijgt het gevoel dat ze in deze functie erg gewaardeerd wordt. De bewoners, maar ook de begeleiders zijn gek met haar. Met groot gemak gaat ze om met de gehandicapten. Ze is vindingrijk in het zoeken van nieuwe geschikte activiteiten. Ze wil variatie brengen in de dagelijkse bezigheden voor haar blinden, zoals het vlechten van manden en stoelmatten en het maken van borstels. In overleg met de directie heeft ze geregeld dat de begeleiders met een groepje blinden een dagje naar de dierentuin mogen. Wat een feestelijke stemming is er in huis, al dagen wordt erover gepraat. De Zoo ligt aan de rand van Krásné Březno, dichtbij het centrum. Het park was aanvankelijk een grote tuin met vooral veel vogels, maar Maria heeft gehoord dat er steeds meer zeldzame dieren worden aangekocht. De bewoners zijn al dagen opgewonden over dit uitstapje. Op de dag van vertrek staan ze veel te vroeg te wachten bij de hoofdingang van het blindeninstituut. Ze juichen wanneer Maria aan komt lopen.

Opgetogen vertrekt de groep met de begeleiders. In het park heeft Maria het druk met het vertellen en het uitleggen van wat er te zien is. Ze staat er versteld van, want het lijkt wel of de blinden de dieren echt zien, zo uitgelaten zijn ze en zoveel weten ze erover te vertellen. Gelukkig is er ook voor de kleintjes genoeg te beleven, want tussen de verschillende kooien zijn allerlei mini-speeltuintjes. Het is wel vermoeiend voor de ouderen, want er moet veel geklommen worden in dit heuvelachtige park. Maria heeft geregeld dat de oudste blinden met een treintje naar boven kunnen. Nog wekenlang wordt er over dit uitstapje gepraat. Maria krijgt van de directie alleen maar complimenten. Dat doet haar goed en versterkt haar zelfvertrouwen.

Maria voelt zich steeds meer thuis in deze stad. In haar vrije tijd verkent ze de stad en ze bezoekt 's zondags de kerk. Na de kerkdienst gaat ze koffiedrinken in het naastgelegen restaurant. Al enkele keren heeft ze een man gezien die haar ook wel ziet zitten. Al enkele zondagen heeft ze deze knappe man in zijn elegante uniform stiekem bewonderd. Op zekere dag vraagt de dienstplichtige militair Leopold Mokrai of hij bij haar aan het tafeltje mag zitten en vanaf dat moment wordt het leven voor haar alleen maar mooier. Alles zit mee: de fijne sfeer op haar werk, de waardering van de directie en collega's en nu ook nog een onbezorgde, prachtige verkerings tijd. Tijdens de lange wandelingen, slenterend langs de Elbe praat het verliefde stel al heel snel over trouwen en kinderen krijgen.

Ze hebben een jaar verkering en ze weten het zeker: ze horen bij elkaar. Ze trouwen en binnen een jaar, in 1943, krijgen ze hun eerste kind: Inge. Het geluk kan niet op voor dit jonge stel. Toch is het niet de mooiste tijd om te trouwen en kinderen te krijgen, want het is al een paar jaar oorlog en er komt steeds meer spanning tussen de Duits en Tsjechisch sprekende bevolking. Het land is bezet door Duitsland en veel Duitssprekenden zijn achter het nationaalsocialisme van Hitler gaan staan. Hitler stort zich steeds verder in de oorlog en de Tsjechische Leopold krijgt bevel tegen Rusland te vechten. Hitler heeft meer soldaten nodig om stand te kunnen houden tegen de overmacht van het Rode leger. Leopold is steeds vaker en langer van huis.

Maria schrikt wanneer ze bericht krijgt dat haar man gewond is geraakt. Leopold is door meerdere granaatscherven getroffen en is met spoed opgenomen. Het lukt de chirurgen met moeite om de grootste scherven weg te nemen. Het is te riskant om de vele minuscule deeltjes vlak bij zijn milt en nieren te verwijderen. Na enige maanden in het ziekenhuis te hebben gelegen, wordt hij ontslagen om verder te revalideren. Hij wordt afgekeurd voor verdere militaire dienst. Maria staat erop om hem zelf thuis te verzorgen. Met alle liefde verbindt ze elke morgen opnieuw zijn wonden. Hij klaagt nooit wanneer ze liefdevol het vastgekleefde verband vervangt. Ze vindt het heerlijk dat hij thuis is, ook al is hij nog niet mobiel. Ze genieten samen van het gebrabbel van hun kleine Inge. Elke morgen maakt ze een wandeling met de kinderwagen en zwaaien ze naar papa achter het raam.

Het is het najaar van 1943. Maria en Inge hebben genoten van een herfstwandeling. Maria snuift lopend naar huis de heerlijke geur op van de gevallen bladeren. Inge trekt zich op in de kinderwagen en kijkt verwachtingsvol naar het raam. Ze ziet papa niet, er komt geen zwaaiende hand tevoorschijn. Het noodlot heeft toegeslagen in dit jonge gezinnetje. Baby Inge heeft geen herinneringen meer aan papa, want in haar geboortjaar is Leopold onverwacht overleden aan zijn oorlogsverwondingen. Haar ouders komen op de begrafenis, haar broers in het leger moet ze missen. Er volgt een zware tijd voor weduwe Maria zo ver van haar familie. Haar moeder voelt het verdriet en de eenzaamheid van haar dochter goed aan. Ze blijft brieven schrijven met steeds dezelfde vraag om gauw thuis te komen wonen.

Steeds vaker hoort Maria berichten dat het niet goed gaat met het Duitse leger. Ze maakt zich zorgen om haar broers. Overal zijn er verliezen, in het westen rukken de geallieerden steeds verder op en in het oosten heroveren de Russen steeds grotere gebieden. De Russen zijn het Duitse Silezië al genaderd.

In Maria's geboortedorp Božanov is nog weinig te merken van het directe oorlogsgeweld. Wel komen er elke dag berichten van gesneuvelde dorpsgenoten binnen, want ook dit dorp blijft oorlogsleed niet bespaard. Maria's ouders, Albin en Ida Tölg, hebben het moeilijk wanneer ook zij bericht krijgen over hun kinderen. Twee van hun zonen, Maria's broers, komen niet meer terug van het front, naast het verlies van hun schoonzoon Leopold. Hun zoon Robert komt zwaargewond thuis. Er vloeien heel wat tranen in het verschrikkelijk getroffen gezin. Ook Maria wordt steeds vaker overvallen door een gevoel van eenzaamheid, maar ook de machteloosheid omdat ze haar ouders niet kan troosten.

Het is een stormachtige nacht en Maria kan niet slapen. Uren ligt ze te woelen in bed, haar haren verward in de lakens. De wind giert en ze ziet vanuit haar slaapkamer de pruimenboom achter in de tuin gevaarlijk zwiepen. Ze kijkt even bij Inge om het hoekje en ziet dat ze heerlijk ligt te slapen. Het is nog vroeg, toch gaat ze niet meer naar bed. Ze kleedt zich aan en kamt met zorg haar donkere haren. Ze haalt de koffers op en zet ze open op haar bed. Ze zoekt kleding uit, vouwt deze op en legt deze in de koffer. Maria heeft deze nacht het besluit genomen om definitief thuis te gaan wonen, terug naar haar ontroostbare ouders.

Maria pakt Inge goed in en legt haar in de kinderwagen. Eén koffer legt ze voorzichtig op de kinderwagen. De tweede koffer pakt ze op en met de andere hand stuurt ze de kinderwagen richting het station. Inge slaapt, onwetend van de belangrijke beslissing voor haar verdere leven die voor haar genomen is. Het zou een lange reis worden met veel vertragingen en uitvallende verbindingen door de oorlogssituatie.

Wat een innige omhelzing in huize Tölg! Moeder Ida heeft iets lekkers gehaald bij de koffie, vader Albin heeft de voortuin aangeharkt en de stal

opgeruimd. Maria is jaren van huis geweest, niettemin voelt ze zich direct weer thuis in haar geboortedorp. Alles lijkt zo vertrouwd: het huis, haar slaapkamertje, de groentetuin, de dorpswinkel. Toch is er veel veranderd in het gezin en er heerst niet meer de ontspannen sfeer van voor de oorlog. Het is een vreemd gevoel om elke dag opnieuw de lege stoelen in de kamer te zien. Het lijkt wel of het verdriet als een donker kleed op de eettafel ligt. Nu pas mist ze haar broers en vooral haar man nog meer. Dat meisje van haar brengt elke dag opnieuw veel vreugde en vooral afleiding.

Maria pakt de draad weer op en zoekt verstrooiing in het werken op het boerderijtje van haar ouders. Het is heerlijk om samen met haar dochttertje Inge te genieten bij het hooien en het melken. Er is altijd wel iets te doen in de stal of op het land. Het is gezellig om na de veldarbeid samen met je ouders uit te rusten, lekker lui in het hooi te liggen met een gevulde picknickmand. Nu zijn de gesprekken tijdens het middaguur heel anders dan in vroegere tijden. Ida en Albin hebben het moeilijk met het verlies van hun zonen en Maria praat steeds weer over de plotselinge dood van haar Leopold. De lunchpauzes zijn korter dan vroeger, gauw aan het werk om niet te veel te hoeven denken. Terwijl iedereen aan het werk is, past oma op haar kleindochtertje. Ze is gek met de kleine Inge.

Oma Ida met Inge, opa Albin, moeder Maria en een buurvrouw. *1)

Elke dag na het avondeten luistert Albin stiekem naar de radio. Hij verwacht dat de oorlog geen maanden meer zal duren. Hij vertelt dat de geallieerden in het westen vooruitgang boeken sinds D-day. Na de landing in Normandië zijn de troepen verder getrokken richting het noorden. In augustus 1944 zijn al diverse grote Franse steden bevrijd. Hitler komt aardig klem te zitten, want ook in het oosten boekt het Rode Leger steeds meer winst. Nee, de oorlog kan niet lang meer

duren nu de Franse hoofdstad is bevrijd en het Amerikaanse leger al bij Arnhem vlak bij de Duitse grens is. Albin vertelt dit overtuigend tegen zijn vrouw en dochter, maar stiekem heeft hij zijn twijfels, want Hitler zal niet gauw capituleren. De dictator kiest immers voor de tactiek van de verschroeide aarde. Had hij niet gezegd, toen de Amerikanen zijn Duitse Rijk binnenvielen, dat ‘elke bunker, elk woonblok in Duitse steden en elk dorp een fortificatie moest worden waar ofwel de vijand doodbloedt ofwel de bezetter hun manschappen in stapels in ruïnes moet begraven’. Hitler zet alles op alles om de Duitse steden in handen te houden. Königsberg (het huidige Kaliningrad) wordt twee keer omsingeld, niettemin houdt het toch zevenzeventig dagen stand, waardoor de opmars naar Berlijn erg vertraagd wordt. De fortstad Breslau houdt het zelfs uit tot na de dood van Hitler. Elke avond wordt er in het gezin Tölg gepraat over de vorderingen van de legers, nadat Albin boven op zolder naar zijn radiootje heeft geluisterd. Ze merken dat het Russische leger steeds verder oprukt, want ze zien steeds meer vluchtende mensen uit het naburige Silezië in hun dorp komen. Nu weet Albin het echt zeker: het kan niet lang meer duren of Hitler wordt verslagen.

2. Albin en Ida Tölg in het Boheemse Barzdorf

Albin en Ida trouwen in 1908

Het is een lange weg geweest naar de trouwdag van Albin Tölg en Ida Adler, van hun kennismaking tot de bevestiging van het huwelijk in de kerk. Ze hebben elkaar in het Boheemse dorp Barzdorf leren kennen. Het begint allemaal bij de kerkdeur, met het gluren van Albin naar de meisjes voordat ze de kerk ingaan. Dit is de gebruikelijke manier in het dorp om een meisje uit te zoeken. Ook de meisjes kijken met een schuin oog en een verlegen

glimlachje naar de jongens wanneer ze schijnbaar onverschillig maar stoer door het gangpad lopen. Het dorp is geheel katholiek en iedereen gaat op zondag naar de kerk. Al vele zondagen is Albin naar de kerkdienst geweest, eerlijk gezegd enkel en alleen om vanuit zijn ooghoek heimelijk langs de banken te kijken. De preek van de pastoor gaat helemaal langs hem heen. Deze zondag weet hij het: ja, die mooie dochter van de familie Adler, dat moet zijn meisje worden. Kijkt ze ook vaak naar hem, of verbeeldt hij zich dat? Nu Albin zijn oog op één meisje heeft laten vallen, moet hij doorpakken. Hij weet het zeker, er zijn meer kapers op de kust. Hij raapt alle moed bij elkaar en klopt diezelfde avond nog bij haar aan. Hij is erg zenuwachtig, wanneer voorzichtig de deur geopend wordt. Ida kijkt hem met grote ogen aan en Albin stamelt wat. Toch begrijpt ze hem goed. Ze zegt geen ja, maar ook geen nee, want het is de gewoonte dat een meisje iemand niet zomaar binnenlaat. Daarvoor moet hij het meerdere weken achtereen proberen. Dat hoort nu eenmaal bij het ritueel. Ida vertelt het verlegen aan haar ouders. Ja, ze kennen de familie Tölg wel, het zijn beste mensen. Het wordt een spannende tijd voor Ida en ze zal de komende weken heel wat afbidden om zekerheid te krijgen.

Na een paar weken heeft ze haar definitieve keus gemaakt en verlegen tegen Albin gezegd dat ze hem ook aardig vindt. Ze willen samen verder. Nu kan de verloving officieel in het dorp bekend gemaakt worden door de pastoor, die het toekomstige huwelijk daarna op drie achtereenvolgende zondagen vanaf de kansel zal afkondigen. Albin en Ida komen wekelijks samen bij de dorpspastoor om de catechismus en de Bijbelse geschiedenis door te nemen en vooral ook om de tien

en de vijf geboden van buiten te leren. Albin Tölg en Ida Adler trouwen in 1908 in de kerk van Barzdorf. Albin is dan 26 en Ida 23 jaar.

Barzdorf, dat tegenwoordig Božanov heet, is een klein dorpje behorend bij het Braunauer Land in het beschermde natuurgebied 'Broumovské stěny', een twaalf kilometer lange rotswand. Het is vlak bij het stadje Broumov, dat toen nog Braunau heette. Het ligt tegen de Duits-Silezische grens aan, in het uiterste puntje van de regio Hradec Králové. Het gebied hoort dan al een paar eeuwen bij het grote Oostenrijks-Habsburgse rijk van keizer Franz Josef. Het Boheemse gebied is dan al zeker zevenhonderd jaar een Duitstalige streek waar overwegend Duitsers wonen, Sudeten-Duitsers genoemd.

Een trouwerij is een sensationeel gebeuren in de kleine gemeenschap. Het is een traditie dat, wanneer de bruiloft aanstaande is, de toekomstige bruidegom met een boerenwagen naar het erf van de bruid komt om haar huisraad op te halen. Het dorp loopt uit om de bruidsschat te bewonderen. Het bed ontbreekt bij de inboedel, want de moeder van de bruid heeft het bed in de schuur verstopt en het apart achter slot en grendel gezet. Deze gewoonte hoort bij de hele huwelijks-ceremonie. Pas wanneer de bruidegom onverschillig vraagt waar het bed is, laat de toekomstige schoonmoeder quasi geheimzinnig zien waar het staat. Ze heeft het bed met grote doeken omwikkeld en met touwen ingepakt, met op de hoeken kleurrijke strikken. Als laatste komt het verborgen huwelijksbed boven op de wagen met het huisraad. In het geval van Albin en Ida is het iets anders verlopen, want Ida trekt in bij haar schoonouders, omdat het jonge stel nog geen geld heeft voor een eigen huis en ze willen niet langer wachten met trouwen.

Al generaties lang is het een gewoonte dat er een rijkversierde koe achter de wagen met het huisraad loopt. Bij aankomst wordt de koe dan met wijwater besprenkeld en moet ze eerst met de rechterpoot over de drempel van de stal stappen. Dat alleen brengt geluk en voorspoed voor het jonge stel. De aanwezige familieleden laden de kar uit en zetten alles netjes in het huis. De bruid mag pas op de trouwdag zelf de ingerichte woning betreden.

Enige dagen voor de trouwdag worden een varken en een kalf geslacht. Daags voor het huwelijksfeest heeft Albin zijn bruidje traditioneel allerlei cadeautjes gebracht: een halsketting, oorbellen, een kerkboek met zilverbles, een rozenkrans en een paar schoenen. Tegelijkertijd ontvangt hij van zijn Ida een hemd, een paar manchetknopen, een boord, een strik en een zakdoek. Het plaatselijke muziekkorps komt op de vooravond langs om de bruid een serenade te brengen. Meestal komt er ook een harmonicaspeler of orgelman opdagen.

Het is een zonnige dag wanneer Albin en Ida trouwen. 's Morgens arriveert eerst de 'druschma', de ceremoniemeester, bij de bruidegom. Daarna volgen de wederzijdse ouders, de getuigen, vrienden en vriendinnen. Iedereen is in traditionele klederdracht. De ouderen dragen nog de wijde, zware dracht van lakense stof, de

jongeren daarentegen dragen kleurrijke, lichte kleding van katoen en zijde. Men beweert dat de Braunauer kledingdracht tot de mooiste van heel Bohemen hoort.

De ceremoniemeester houdt een openingstoespraak en vertelt het verdere verloop van het feestelijke gebeuren. Dan gaat het hele gezelschap in koetsen naar het huis van de bruid. Alleen de moeder van de bruidegom gaat niet mee. Bruidje Ida staat thuis al lang te wachten en kijkt met lichte spanning, doch vooral verlangend door het raam. Ze hoort het ratelen van de wielen van de versierde koets. Haar hart krijgt een ander ritme en slaat sneller in haar hals. Bij aankomst stoppen de koetsen voor de voordeur en iedereen wacht totdat de ceremoniemeester als eerste naar binnen gaat om te vertellen dat de bruidegom en zijn gevolg aangekomen zijn. Het stralende bruidspaar Albin en Ida wordt onthaald met gebak en bier. Na een toast op het toekomstig stel mag het gezelschap naar binnen om te genieten van een uitgebreid ontbijt. Na het eten gaat het op naar de kerk waar de pastoor het huwelijk officieel voltrekt.

De kerk ligt iets hoger in het centrum van het dorp en al klimmend krijgt het verliefde stel het gevoel dat ze meer richting de hemel gaan. Wat zijn ze in de wolken! Trots en toch ook een beetje verlegen stappen ze door het middenpad van de kerk, door de hele dorpsgemeenschap aangestaard. Het is een schitterend gezicht om de veelkleurige uitdossingen van de kerkgangers te zien. De statig schrijdende pastoor in zijn goudkleurig kazuifel, de misdienaars in hun rode togen met flambouwen in hun hand, de veldboeketten op het altaar, de vele flikkerende kaarsen op het priesterkoor, doen Albin en Ida hun zenuwen vergeten. Ze zeggen zelfverzekerd ‘ja’ op de vraag van de pastoor. Na de zegen en de slothymne voor de keizer lopen Albin en Ida tussen het klappende publiek door naar buiten. Gezamenlijk gaan de gasten naar het tegenovergelegen café, naar ‘J.Teuber’s Gast- und Weinhaus’. Na een paar slokjes en watt gebak gaat het gezelschap naar het huis van de bruidegom waar de schoonmoeder van de bruid al staat te wachten. Bruid Ida vraagt dan of ze als dochter in de familie aangenomen wordt. De schoonmoeder aanvaardt haar, besprenkelt Ida met wijwater en zegt: ‘Als jij mij als moeder neemt, dan erken ik jou als dochter’.

Na het drinken van een paar biertjes stapt het bruidspaar met de rechtervoet over de drempel van het huis. Ook dat wordt gezien als teken van toekomstige voorspoed en vooral meer kans op vruchtbaarheid. Dan volgt een uitgebreid feestelijk diner. Als afsluiting wordt koffie met gebak geserveerd en daarna houdt de ceremoniemeester nog een laatste toespraak, als hij tenminste nog nuchter genoeg is om enige woorden bij elkaar te zoeken. Daarna kan het echte feest beginnen, voor een groter publiek. Geleidelijk komen vrienden en buurtgenoten binnen die door het bruidspaar begroet worden met ‘schön willkommen’. De gasten krijgen bij binnenkomst een takje rozemarijn opgespeld, dat geluk moet brengen. De stemming komt er langzaam goed in en tot middernacht wordt er gedanst. Bij het afscheid worden de feestgangers bedankt en overal wordt ‘Adieu’ geroepen. Deze Franse begroeting is meegebracht door de soldaten die uit Wenen kwamen na de Oostenrijks-Pruisische oorlog in 1866. Het is duidelijk dat deze

huwelijkstraditie een mengeling is van de Duitse, Oostenrijkse en Boheemse cultuur, maar ook een mengvorm van religie en vooral veel bijgeloof.

Albin en Ida hebben genoten van de vele huwelijksgebruiken in hun Braunauer Land. Kosten noch moeite zijn gespaard om deze dag te vieren in de traditie van hun ouders en grootouders. Ida kijkt er met veel genoegen op terug. Alle kleding heeft ze samen met haar familie speciaal gemaakt voor deze bijzondere dag: De kousen, de bruidsschort en witte kap voor de bruid, maar ook het feestelijk jacquet voor de bruidegom. De uitzet is met de hand gemaakt en de uitgebreidheid is afhankelijk van het budget van de bruid. Bergen linnengoed, vooral bedlinnen, zakdoeken en dekbedden, zijn speciaal voor het jonge huishouden genaaid en met het monogram van Ida Tölg versierd. Zoals gebruikelijk hebben ze van de moeder van de bruid een speciaal brood, een 'Bruutranftla' gekregen. Ida moet er zuinig op zijn, want het brood is tijdens de bruiloftsdienst in de kerk gezegend. Het is een symbool dat er altijd, ook in slechte tijden, voldoende brood in huis zal zijn. Dit brood werd soms een leven lang bewaard.

In het Heimatmuseum in het Beierse Forchheim ligt een 'bruutranftla' van de trouwdag in 1914 van een vrouw, Maria, die het in de winter van 1945/46 toen ze uit het land verdreven werd in haar 'Vertreibungsgepäck' mee heeft weten te nemen.

De bruiloft van Albin en Ida is een grote stap geweest in het leven van deze jonge mensen. Het is eerst wel wennen voor Ida om tijdelijk in het huis te wonen van haar schoonouders. Ida pakt meteen alles aan en het duurt niet lang of zij leidt het hele huishouden. Ida is een jonge, enthousiaste vrouw die klaarstaat voor iedereen en vooral oog heeft voor de ander. Het zit in haar aard om te helpen en voor anderen te zorgen. Albin is een ijverige en hardwerkende man. Hij heeft het erg getroffen met zijn Ida. Ze passen goed bij elkaar en zijn erg gelukkig.

Na de trouwerij wil Ida graag een foto laten maken. Dat doen al meer mensen in het dorp bij een huwelijk. Albin vindt het té modern en niet nodig voor gewone mensen zoals hij. Ida weet hem echter te overtuigen. Hij informeert in het café en hoort dat er in Broumov al meerdere fotografen een eigen zaak zijn begonnen. Bij een biertje vertelt Anton Ringel dat in het stationsrestaurant Alois Hübner en Alfons en Alfred Dewerner daar een zaak hebben. Vanaf de bar roept Franz Künzel dat hij ervaring heeft met Georg Höppe, die reclame maakt voor moderne fotografie. Hij beweert dat 'de opnamen plaatsvinden bij alle weersomstandigheden, ook op zon- en feestdagen. De koperen platen blijven voor nabestelling bewaard'. Het is haast wel zeker dat Albin en Ida voor Alfons Dewerner hebben gekozen, wanneer we naar de trouwfoto kijken. Op een geraffineerde manier wist de fotograaf rekwisieten en coulissen te gebruiken bij zijn portretopnamen. Albin en Ida kiezen ervoor om in hun trouwkleding voor één enkel huwelijksportret te poseren. Bij de meer draagkrachtigen in de stad wordt het steeds meer de mode

om een uitgebreid album samen te stellen. Kleurfotografie is al wel mogelijk, maar evenwel erg duur en nog steeds onbetrouwbaar. De minder draagkrachtige Albin en Ida kunnen tevreden naar huis: hun trouwfoto is perfect gelukt. Albin vond het wel moeilijk, want hij moest wel erg serieus kijken en vooral lang stilstaan toen de fotograaf onder een zwart kleed dook en hun maande om niet te bewegen. Ida zet de foto vol trots op de kast in de kamer, zodat iedere bezoeker het jonge bruidspaar kan bewonderen.

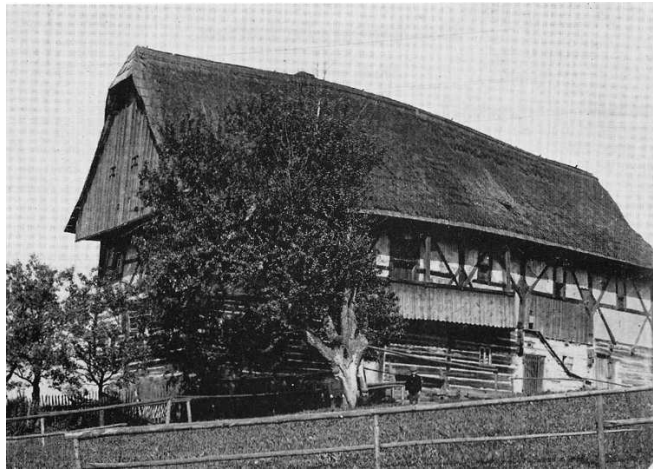

Bruidspaar Albin Tölg en Ida Adler in 1908 *1)

Albin en Ida een eigen huis

Albin en Ida hebben in de korte tijd dat ze getrouwd zijn al goed kunnen sparen voor een eigen huis. Na enige jaren bij de ouders van Albin te hebben ingewoond krijgen ze een eigen huis, huisnummer 17. Het is vlak bij het huis van Ida's ouders die op nummer 13 wonen en achter de grote boerderij van Otto Scholz. Straatnamen heeft het dorp niet. Het is dichtbij het markt- en dorpsplein, dat in het dorpsdialect 'Schaatla' wordt genoemd. Het ligt iets hogerop, niet ver van de kerk die ze vanuit het huis kunnen zien. Wel kijken ze tegen een oud vakwerkgebouw aan, de zogenaamde 'Widmut', het huis op het erf van de vroegere pastoor. Het is

een oude bijzondere boerderij uit de zestiende eeuw, maar zal in 1928 in vlammen opgaan. Dat is bijzonder jammer omdat het een interessante geschiedenis heeft. Wel hebben Albin en Ida na deze brand een vrijer uitzicht.

Widmut

Vanaf het plein lopen een paar straten. Eén weg loopt richting het ‘Oberdorf’ en één komt van de stad Broumov richting de grens. Ze wonen aan de weg die naar het ‘Niederdorf’ loopt. Ze hoeven de straat enkel over te steken of ze zijn in de dorpswinkel. Het vertrouwde belletje bij de deur klingelt wanneer Ida over de drempel stapt. Een winkeltje waar van alles te koop is: aardappelen, groente en fruit, zeep, kranten, briefkaarten. Ook kan Albin hier terecht voor zijn scheerspullen. Aan het plein staat de school, met daarnaast het post- en telegraafkantoor, het gemeentehuis en twee hotels met een zaal, een turnhal en een theater.

Ze zijn klein behuist, maar het is ideaal om overal dichtbij te wonen. Hun bezit is een simpel boerenhuisje met een klein stukje bouwgrond, grasland en een moestuintje. Na hun verhuizing zijn ze witte kool, pompoen en komkommer voor eigen gebruik gaan verbouwen. Het is goede bouwgrond, beter dan de zandige grond in ‘Oberdorf’. De meeste mensen hebben in die tijd bij hun woning naast de moestuin ook enkele fruitbomen. Pas rond het jaar 1900 is het houden van varkens in trek gekomen. Schapen en geiten zie je hier nog nauwelijks. Albin wil graag ook een paar kippen houden.

Het voorste gedeelte van het huisje is de woonruimte en in het achterste gedeelte staan twee koeien die voor melk en boter zorgen. Albin heeft het de eerste maanden druk met het herstellen van het strooien dak. Wanneer hij even vrijetijd heeft, is hij samen met zijn Ida in het moestuintje te vinden. In het voorjaar genieten ze van de rijkelijk bloeiende kersenboom. Het bakken van brood met zuurdesem doet Ida meestal zelf. De belangrijkste inrichting van elk huis in deze streek is een bakoven, want de meeste mensen bakken hun eigen brood. Bij grote boeren is het de taak van de knecht om het deeg te kneden. Brood is het hoofdgerecht. Zelfs als er aardappelen op het menu staan, wordt er ook altijd nog brood op tafel bijgezet. Ook ‘Kübelsauer’ hoort tot de gewone gerechten in deze

streek. Het is een dikke meelpap van zuurdesem dat bij het brood wordt gebruikt. Het eten is erg eenzijdig en niet echt overvloedig bij de familie Tölg. Meestal zet Ida alleen soep, vaak met knoedels, op tafel. Eén keer in de week staat er vlees op het menu, meestal op donderdag. Op vrijdag zorgt ze dat er altijd vis is, want het eten van vlees is volgens de katholieke kerk verboden op deze dag. Het is een christelijke traditie die uitgaat van de gedachte dat Jezus op vrijdag is gestorven.

Bij veel boeren wordt in die tijd nog uit één schotel gegeten. Bij de boer zitten de boerin, de kinderen, de knecht en de dienstmeid rond de grote eikenhouten tafel en ieder reikt met zijn lepel naar het midden van de tafel, waar de gezamenlijke schotel staat. Bij Ida en Albin is dit gebruik al lang afgeschaft en heeft ieder zijn eigen bord.

Het jonge stel, Albin en Ida Tölg, heeft niet genoeg bouwgrond om voldoende aardappelen te verbouwen. Daarom kopen ze die extra in bij boer Franz Tölg, een oom van Albin, die hogerop in het dorp woont, in 'Oberdorf'. Op de goed bemeste gronden daar worden veel aardappelen gepoot. Met een klein karretje loopt Albin over de onverharde wegen, het zijn slechts karrensporen. Al van verre ziet hij de karakteristieke boerderij van zijn oom. Veel boeren hebben geleidelijk hun houten boerderijen laten vervangen door stenen huizen. Kenmerkend voor de boerenhoeve is de brede voorgevel met puntdak. Aan de straatkant heeft oom Franz een oprijlaan met toegangspoort. Op de binnenplaats van deze typische Braunauer boerderij staan verschillende gebouwen. Deze grote aardappelboer heeft vier gebouwen rond de binnenplaats. Aan de achterkant heeft Franz nog een poort naar een eigen onverharde weg met aan weerszijden zijn eigen landerijen. Albin komt graag bij zijn oom. Samen praten ze dan over het weer en het groeien van de gewassen. Vaak gaat hij of Ida hier ook de boter halen. De meeste grote boeren hebben een vaste klantenkring van arbeiders die melk, karnemelk, boter en eieren afnemen.

In Božanov: Een oude boerenkamer met bakoven *2)

Na de koffie moet Franz aan het werk en gaat Albin nog even op de binnenplaats rondkijken. Met de handen in de zakken van zijn zondagse broek loopt hij nonchalant langs de gebouwen. Het is een groot verschil met zijn eigen kleine boerderijtje. In het hoofdgebouw is het woonhuis, kamers voor de dienstboden en de paarden- en koeienstal. Franz heeft als grote boer ook personeel. Zijn dienstbode Berta is al enkele jaren bij de familie. Daarnaast heeft hij 'Knechte und Mägde'. Wanneer een jong meisje voor het eerst bij een boer komt, begint ze als een 'Maidel', die de meest vervelende werkjes moet doen. Dan wordt men 'Magd' en 'Großmagd'. Jongens worden eerst ossendrijver, later paardenknecht en als laatste 'Moon'. De 'Moon' is de voornaamste knecht en wordt als plaatsvervanger van de boer beschouwd.

De graanzolder ligt boven het woongedeelte en de hooizolder bevindt zich boven de stallen. In het tweede gebouw is een woongedeelte voor de ouders van zijn oom en tante. Zij zijn in een apart gedeelte op de boerderij blijven wonen. Het is gebruikelijk dat de ouders op de boerderij blijven nadat deze aan hun zoon is overgedragen. Meestal helpt een oude boer nog een beetje mee op de boerderij, zoals hij dat zelf ook jarenlang voor zijn vader heeft gedaan.

Albin slentert ontspannen nog een stukje verder. In het derde gebouw is de korenschuur en de dorsvloer, maar vooral het vierde gebouw heeft zijn grote interesse. Hier staan de karren, het gereedschap en verschillende machines zoals een grasmaaier en een dorsmachine. Deze laatste machines heeft zijn oom samen met een groepje boeren uit de directe omgeving aangeschaft. Oom Franz laat een van zijn arbeiders bij de verschillende boeren langs gaan om te maaien of te dorsen. Door de steeds verdergaande mechanisatie komen er meer machines bij en moet men vaak nog een extra houten loods erbij zetten. Die moet op last van de brandweer op zeventig meter afstand staan. Het hoofdgebouw is met gewelven

gebouwd, met sterke, draagkrachtige muren, zodat het mogelijkheden geeft om een kelder onder het huis te maken. De muren van grote zandsteenblokken zijn soms wel een meter dik. In de kelder onder het woongedeelte kunnen de melk en andere levensmiddelen koel bewaard worden. In het gedeelte ernaast liggen de aardappelen, bieten en wortelen. Albin vindt het plezierig om hier eventjes rond te kijken, hij vergeet dan de tijd. Zijn eigen bedrijfje is niet groot genoeg om ervan te leven en zeker niet wanneer ze een gezin willen stichten. Ja, daar hebben ze al vaak over gepraat: ze willen graag kinderen. Terwijl hij naar huis loopt, moet hij daar vaak aan denken.

Een typische Braunauer boerderij in Božanov *19)

Voor het huis van Albin en Ida loopt de Molenbeek. Het kleine riviertje, de Buse, moet maar liefst drie molens aandrijven. Voor Albin is het een ideaal plekje om te vissen. Wanneer hij dromend naar het wateroppervlak staart, denkt hij vaak aan zijn lieve vrouw en hoe gezellig ze het samen hebben. Vissen is een echte liefhebberij voor de inwoners van het dorp, echter ook een noodzaak om extra voedsel te krijgen. De Buse is gelukkig erg visrijk, vooral door de vele forellen. Hij vindt haring lekker, en Ida houdt van een lekkere rolmops. Voor deze speciale vissoorten moet Albin op de fiets, net over de grens, naar een winkeltje in Wünschelburg (Radkón). Het ligt in Duitsland in een regio die Silezië heet. Hij maakt dan een gemoedelijk praatje met de douane. Hij wil goed bevriend blijven met de tolbeambten. Veel producten zijn in dit Duitse Silezië goedkoper, daarom smokkelt hij sommige producten stiekem over de grens via allerlei sluiptwegen. De kunst is om niet betrapt te worden door de douane.

Elk jaar schaft Albin een varken aan om vet te mesten. Hij koopt het varken bij een boer. In november helpt de plaatselijke slager dan bij het slachten aan huis.

November is een geschikte maand. De slager wil niet te laat in de winter slachten, want dan zijn in het voorjaar de hammen nog niet voldoende gerookt. Albin heeft gisteren alles klaargezet: een stevige ladder, een paar emmers, grote pannen en schalen en een paar Keulse potten. Bij oom Franz heeft hij een oude badkuip geleend en van de slager kan hij een vleesmolen lenen. Ida is al dagen bezig om de weckflessen goed uit te spoelen en de rubberen ringen te controleren. Ze heeft een extra voorraadje zout, peper en nootmuskaat uit de dorpswinkel gehaald.

Het slachten van een varken *4)

Het varken heeft een dag geen eten gehad. De slager staat al vroeg op de stoep. Met een schietmasker maakt hij het dier bewusteloos. Hij geeft hem een snee in de halsslagerader en Ida staat erbij om het bloed op te vangen. Ze slaat met een klopper in de badkuip om te voorkomen dat het opgevangen bloed te vlug stolt. Na het afschrapen van de haren en de opperhuid kan het slachten beginnen en wordt het varken op een ladder gelegd. De geslachte delen worden in de badkuip gelegd om verder bewerkt te worden tot worsten en hammen. Er moet snel gewerkt worden. Ze kennen geen vriezer en de houdbaarheidsdatum nadert snel. Ida en Albin besteden daarom veel tijd aan het gedegen inmaken van vlees. Was het aanvankelijk vooral zouten, drogen en roken, nu gaan steeds meer mensen over tot het wecken in glazen potten. Het grootste deel van het varken wordt verwerkt tot worst.

Er hangt in die dagen een bijzondere sfeer rond het boerderijtje van Albin en Ida, alleen al vanwege de overvloed aan lekkere dingen die direct na de slacht op tafel komen, zoals verse lever, bloedworst, leverworst en hoofdkaas op de boterham. Ida vraagt of er al een lekker stukje achtergehouden is voor de pastoor. Albin zegt dat hij het morgen naar de huishoudster op de pastorie zal brengen, tegelijk met het terugbrengen van de badkuip naar zijn oom. Later in het jaar wil hij de badkuip nog eens lenen, want dezelfde badkuip die gebruikt wordt bij de slacht, dient jaarlijks ook als laatste zwembassin en rustplaats voor de winterse karper. Het is een eeuwenoude traditie: met Kerstmis mag de karper niet ontbreken bij de feestelijke maaltijd.

's Winters, wanneer er niet zoveel werk op het land is, brengt Ida haar tijd door met spinnen. Ze is in verwachting en moet het rustiger aan doen. Losse vezels van

wol, vlas of katoen moeten eerst tot bruikbare draden verwerkt worden om te kunnen weven, naaien, breien, haken of touw te slaan. In ieder huis staat daarvoor wel een spinnenwiel. Ida gebuikt het afvalmateriaal om kussens en bedden opnieuw te vullen. Het leven in het dorp is voor iedereen duidelijk en lijkt al eeuwen ongeveer op dezelfde manier te verlopen.

Verre voorouders uit Thüringen en Saksen

Generaties lang hebben de twee Duitse families Tölg en Adler in het dorp Barzdorf gewoond. De Tsjechische naam 'Božanov' wordt in hun dorp zelden gebruikt. Tot ongeveer het jaar 1000 was de omgeving nauwelijks bewoond. Het gebied was een ondoordringbaar bos aan de uiterste grens van Bohemen. De hele regio was grotendeels met loofbos bedekt en vormde een deel van het grote, ondoordringbare grensgebied. Het land leek speels geschapen met een krans van bergen eromheen, een keteldal waarin allerlei riviertjes naar beneden stromen. Het leek alsof dat stukje aarde afgesloten was van het naburige Duitse Silezië.

Alles veranderde in dit dichte oerwoud toen rond het jaar 1200 een klooster gebouwd werd in de nabijheid. Deze abdij in het stadje Braunau (Broumov) kreeg grote lappen bos als geschenk van de landheer. Voor de ontginning waren veel arbeiders nodig. Woeste gronden konden alleen door het aantrekken van kolonisten ontgonnen worden. Vooral boeren uit Duitsland (Thüringen en Saksen) trokken naar dit gebied in Bohemen. Talrijke boeren waren op zoek naar een beter bestaan. Deze Duitse boeren hadden vaak niet genoeg eten voor het eigen, grote gezin. Maar het was niet alleen een afscheid uit armoede, het was ook een vlucht voor de buitensporige eisen van de landheren, verplichtingen en herendiensten die niet meer op te brengen waren. Ook de vele oorlogen, misoogsten en rooftochten maakten hun bestaan er niet beter op. Overal in Duitsland zien we in deze tijd het trekken van mensen naar een andere streek: binnenlandse trek, evenwel ook een migratie van Duitsers naar Bohemen, naar Moravië, Silezië en Hongarije. Ook de verre voorouders van Albin Tölg en Ida Adler komen uit een van deze Duitse gebieden.

Op een dag was een man bij hun verre overgrootouders in Duitsland gekomen op zoek naar geschikte boeren. Hij was de bemiddelaar tussen de abt van het klooster in Braunau en deze Duitse boeren. De gezinnen werden zorgvuldig uitgekozen om de 'trek van de boeren' te kunnen maken. De bemiddelaar had het duidelijk gezegd: het zal een gevaarlijke reis naar het Boheemse land worden. Toch kozen velen voor emigratie naar de omgeving van Braunau. Alles werd klaargemaakt voor de lange tocht en op karren geladen: het hoognodige huisraad, pannen en ander kookgerei en dekens. Wekenlang trokken ze onder grote ontberingen door vaak onherbergzame streken. In een hobbelende huifkar werd het weinige bezit en vrouw en kinderen meegevoerd. Achter de wagen liepen soms een paar koeien.

Onder het dak van de huifkar speelde zich wekenlang het hele gezinsleven af. Bij hun aankomst in het Braunauer Land zagen de verre voorouders van de families Tölg en Adler tot hun grote verbazing én schrik slechts dichte bossen en onherbergzame bergen. Iedere familie kreeg een stuk bos toegewezen om zelf te ontginnen. Het was een hard bestaan de eerste jaren voor deze pioniers. De paters van het klooster in Braunau, de Benedictijnen, zorgden dat in de hele omgeving van het stadje Braunau dorpen gesticht werden met een goede land- en bosbouw.

De nederzetting van Berthold

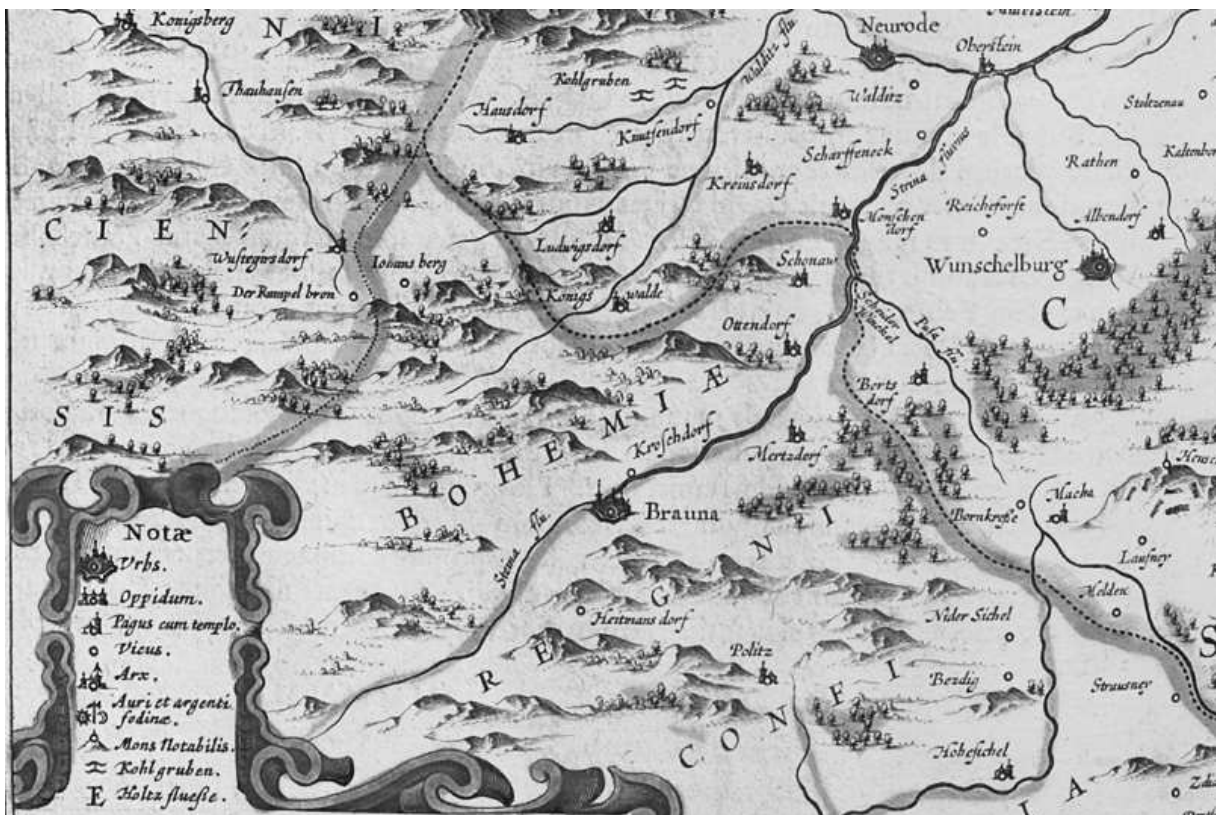
De verre voorouders van de familie Tölg in Zuid-Duitsland waren benaderd door een 'lokator' die in naam van de abt van het klooster in Braunau boeren moest werven. Deze man was een middeleeuwse onderaannemer die namens de landheer of abt van het klooster verantwoordelijk was voor het verdelen van het land. Het waren meestal adellijke of kapitaalkrachtige burgers. De abt van het Benedictijnerklooster in Braunau had Berthold aangesteld om de ontginningen van de omgeving te leiden. Het klooster gaf het bos ten zuiden van Braunau langs het riviertje de 'Buse' of 'Pusa Fluß' in pacht aan hem. Hij verdeelde het onontgonnen land onder de nieuwkomers. In de valleien langs de riviertjes bouwden de voorouders hun boerderijtje. De lokator, later ook wel burmester (dorpshoofd) genoemd, nam zelf het mooiste en grootste stuk grond in bezit. Hij kreeg het recht om een herberg en een molen te bouwen. Hij kreeg alle vertrouwen en had aanzien bij de kolonisten, omdat hij hen begeleid had vanuit hun geboortegrond, hen bij aankomst grond had toegewezen en ondersteuning had gegeven tijdens de zware startperiode.

Rond deze Duitse nederzetting in Bohemen ontstond geleidelijk een dorp: het dorp van Berthold, 'Bertholdsdorf'. Deze naam werd later verbasterd tot Bertelsdorf en nog later verkort tot 'Barzdorf' of 'Parczdorf'. De latere Tsjechische naam van het dorp is Božanov, afgeleid van het riviertje de Bošanov, de Tsjechische naam voor de Buse. Het werd een groot dorp met een lengte van ongeveer zeven kilometer en liep van Kaltwasser, via de 'Rote Höhe' tot Neuhof aan de Silezische grens.

Generaties lang bleven de bewoners afhankelijk van het klooster in Braunau. De boeren hadden eeuwenlang een deel van hun inkomen af moeten staan aan het klooster. In de loop der eeuwen worden de verschillen in het dorp onder de boerenbevolking groot. Grote boeren hebben ongeveer dertig hectare grond, middelgrote bedrijven twintig en de kleine boeren tot ongeveer tien hectare. Albin Tölg is altijd een kleine boer gebleven. Hij komt zelden in de stad. Een enkele keer rijdt hij met een andere boer, met paard en wagen mee, een ritje naar Braunau om gereedschap op te halen.

Toen Albin trouwde kwam er meer behoefte aan vakbekwame, technisch onderlegde boeren. Hij zag het wel bij zijn oom Franz. Die ging in de

wintermaanden, van eind november tot eind maart, wanneer er geen werk op het land was, landbouwlessen volgen in het klooster van Braunau. Er was meer kennis nodig door de versnelde mechanisatie van de bedrijven. Ook voor zijn tante en andere boerenmeisjes werden meerdaagse cursussen aangeboden op de nieuwe landbouwschool. Voor Ida was er een mogelijkheid om bij de zusters van het klooster in Braunau te leren koken en naaien. Albin had geen geld om zich verder te bekwamen. Het weinige geld wat het gezin overhoudt moet gebruikt worden om het strooien dak te vervangen. Stro op het dak is lekker warm in de winter en in de zomer heerlijk koel, maar wel erg brandgevaarlijk. Hij kan niet achterblijven, want iedereen in het dorp laat het stro vervangen door leistenen dakpannen of pannen van cement.

Kaart van Hendrikus Hondius & Joannes Janssonius uit 1642 met 'Brauna' (Braunau/Broumov). Barzdorf wordt als Bertsdorf genoemd en ligt over de Boheemse grens. *5)

3. Maria Tölg en het geboortedorp Barzdorf

De geboorte van een dochter

Enkele jaren na hun huwelijk krijgen Albin en Ida op 4 augustus 1911 hun eerste kind, dochtertje Maria. Albin is trots op zijn kleine meid, een nieuwe burger in het Oostenrijks-Habsburgse Rijk. Het is feest in huize Tölg, maar ook in het dorp. Iedereen leeft mee met deze geboorte en er worden veel cadeautjes gebracht naar de trotse ouders. Er is geen onderscheid tussen Duits- en Tsjechischsprekende mensen, want er worden in het dorp twee talen gesproken, al is het overwegend Duits.

Het dorp is voor ongeveer 98% Duitstalig. Al eeuwenlang deelden de Tsjechen en de Duitsers hetzelfde dorp en hadden ze zich onderling vermengd. Ze leefden in harmonie met elkaar en hechtten nauwelijks belang aan dit nationale onderscheid. Tsjechische en Duitse familienamen werden onderling bij een huwelijk aangenomen. De meeste mensen in deze streek hadden weinig moeite met de verschillen. Kinderen van Tsjechische families gingen vaak in een Duits huishouden helpen, vooral om de taal beter te leren. Ook omgekeerd gebeurde dit, maar veel minder. De Duitse en Tsjechische inwoners lasen elkaars kranten, ze stichtten samen verenigingen en ze kenden elkaars culturele leven. In heel dit gebied was de Tsjechisch sprekende bevolking duidelijk in de minderheid.

Eeuwenlang is het leven volgens dezelfde gewoonten gegaan, een leven dat de seizoenen volgt. In het vrij geïsoleerde Braunauer Land ontwikkelen zich rijke gebruiken en gewoonten. Veel gebruiken hebben in het grote Oostenrijks-Habsburgse rijk een landelijk karakter, toch heeft Bohemen wel heel specifieke gebruiken, die vooral in de dorpen sterk verankerd zijn in het boerenbedrijf én het katholieke geloof.

Vooraf voor en na de geboorte van Maria moeten Albin en Ida rekening houden met allerlei bijgelovige gebruiken die gewoon en geaccepteerd zijn in dit Braunauer Land. Ida is alert dat ze gedurende de zwangerschapstijd nooit aan een bepaalde kant van de tafel mag gaan zitten. Albin heeft de keus: zal hij 's nachts een vrouwschort omgedaan hebben om verzekerd te zijn van een meisje? Of zal hij toch stiekem hoge laarzen in bed aangedaan hebben om te zorgen dat het een jongen zal worden?

Veel kinderen sterven al voordat het kind gedoopt is. De eerste dagen na de geboorte zijn gevaarlijk voor zowel moeder als kind. Daarom heeft Ida een rozenkrans in de wieg gelegd om de boze geesten, dood en ziekten te verjagen.